

УДК 364.633-053.6:343.85
DOI: 10.24144/2524-0609.2022.51.83-88

Мельничук Вікторія Олексіївна

завідувачка сектору соціально-педагогічної роботи відділу наукового та навчально-методичного забезпечення змісту позашкільної освіти та виховної роботи Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»
м.Київ, Україна
m-viki@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0002-0144-8654>

Черноморець Валентина Василівна

завідувачка сектору досліджень освітніх процесів відділу STEM-освіти Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»
м.Київ, Україна
valenvas7@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0003-4143-5046>

ЗАЛУЧЕННЯ ПІДЛІТКІВ ДО КОМЕРЦІЙНОГО СЕКСУ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА

Анотація. Метою статті є визначення понять «проституція», «комерційний секс» та окреслення питань залучення підлітків до комерційного сексу як соціальної проблеми. Методи дослідження, використані у процесі написання статті, передбачають застосування загальнонаукових та емпіричних прийомів соціально-педагогічної і соціальної науки, що ґрунтуються на системному підході. Крім цього, у процесі роботи застосовувались такі загальні методи досліджень, як узагальнення та порівняння. Охарактеризовано фактори та чинники через, які підлітки можуть бути залученими до комерційного сексу. Означено, що підліткова проституція (експлуатація підлітків в проституції) є формою комерційної сексуальної експлуатації підлітків, яка порушує їх основоположні права на життя, свободу, статеву недоторканість та інші. Охарактеризовано наслідки залучення підлітків до комерційного сексу. Проаналізовано та представлено результати соціологічних досліджень про поширеність комерційних сексуальних відносин серед осіб підліткового віку. Зазначено, що явище залучення підлітків до комерційного сексу має негативні взаємопов'язані соціальні, психологічні, медичні і правові наслідки. Окреслено особливості залучення підлітків до комерційного сексу. Доведено, що вагомою проблемою залучення підлітків до комерційного сексу виступає руйнування міжстатевих стосунків.

Ключові слова: підліток, проституція, комерційний секс, залучення до комерційного сексу, секс-індустрія.

Вступ. Проблема залучення підлітків до комерційного сексу є дуже актуальною. Залучення підлітків до комерційного сексу неминує веде до деформації психологічних якостей людини і моральної деградації особистості, до розриву соціально-корисних, зокрема й сімейних зв'язків, поширенню захворювань, що передаються статевим шляхом, скоєння правопорушень і злочинів. Останніми роками експлуатація в проституції стала сферою інтересів організованої злочинності. З'являються нові форми залучення в цю сферу неповнолітніх і з цією метою використовуються найрізноманітніші ЗМІ, в тому числі і легальні (реклама в пресі, на телебаченні, в інтернеті).

Одним із факторів, що впливають на залучення неповнолітніх до комерційного сексу є розважальний, суть якого полягає у способі проведення з реалізації сексуальних бажань. Не менш суттєвим є фактор потреби, який полягає у схильності деяких осіб до сексуальних контактів з дітьми та підлітками. Подібні бажання формуються, як правило, внаслідок хворобливого стану, психосексуальних порушень та девіацій.

Економічний чинник на сьогодні є одним із визначальних, в залежності від матеріального достатку сімей, діти яких опиняються в проституції.

Крім вищевказаних факторів, на сексуальну експлуатацію дітей і підлітків, залучених до комерційного сексу впливають відсутність сексуальної освіти, дитяча бездоглядність та неблагополуччя в сім'ї, поширення в ЗМІ спотвореного поняття про способи самовираження молоді за допомогою статевої розкутості, також фактор віктимності (нездатність дітей та підлітків через вік об'єктивно оцінювати ситуацію).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних та зарубіжних науковців, у працях

яких ми знаходимо висвітлення проблем проституції, можна назвати Ю.Антоняна, Я.Гілінського, С.Голода, І.Звереву, Ю.Кона, А.Протопопова, Н.Савельєву та ін.

Щодо підліткових сексуальних відносин комерційного характеру, так вони є складовою проституції, однак мають свої особливості. Серед наукових досліджень можна виділити ті, які стосуються дитячої проституції (Л.Бортницька, Л.Волинець, Г.Корчова, Л.Кумпан, О.Петрашук, Г.Черепанова, Т.Шевчук та ін.); проституції неповнолітніх (М.Галагузова, Т.Говорун, Л.Гриценко, В.Кравець, А.Шиделко та ін.); комерційної сексуальної експлуатації дітей (М.Євсюкова, Л.Ковальчук, О.Швед та ін.).

Питання профілактики явищ, пов'язаних із проституцією неповнолітніх, розкриваються в рамках запобігання статевих злочинів (Л.Бортницька, О.Джужа), статевої деморалізації (А.Шиделко) та статевої девіацій (Г.Корчова); організації соціально-педагогічної роботи з протидії торгівлі дітьми (О.Бандурка, Л.Гриценко, М.Євсюкова, Л.Ковальчук, К.Левченко та ін.), а також захисту неповнолітніх від сексуальної експлуатації (А.Капська, О.Петрашук, Ж.Петрович та ін.).

Метою статті є визначення понять «проституція», «комерційний секс» та окреслення питання залучення підлітків до комерційного сексу як соціальної проблеми. **Методи дослідження**, використані у процесі написання статті, передбачають застосування загальнонаукових та емпіричних прийомів соціально-педагогічної і соціальної науки, що ґрунтуються на системному підході. Крім цього, у процесі роботи застосовувались такі загальні методи досліджень, як узагальнення та порівняння.

Виклад основного матеріалу. Існують безліч

визначень негативного соціального явища «протитуція».

У Великому тлумачному словнику сучасної мови «протитуція» – продаж свого тіла для статевих зносин з метою добути засоби існування. Словник із соціальної роботи тлумачить «протитуцію», як соціальне явище, що виникло ще III-II ст. до н.е., продаж жінками свого тіла з метою здобуття засобів до існування [12].

За висловом І.Звереві, «протитуція – це сфера знеособлених емоційно, позашлюбних, безладних, здійснюваних за плату статевих стосунків» [15, с.180].

Поняття «комерційний секс» застосовується в Україні нещодавно. Об'єднана програма ООН з ВІЛ/СНІДУ (ЮНЕЙДС) (2011 р.) не рекомендує використовувати поняття «протитуція», а натомість пропонує наступні: «сексуальні послуги», «секс-працівники», «комерційний секс», «працівники комерційного сексу», «особи, які надають сексуальні послуги за винагороду». Така позиція міжнародної спільноти обґрунтовується тим, що поняття «протитуція» наділяє осіб, які займаються цією діяльністю, негативними рисами та, як наслідок, виправдовує неправомірні дії щодо них, включаючи усі види насильства. Поняття «протитуція» може вживатися тільки стосовно до ювенальної протитуції, тобто дій, що прямо передбачені як кримінально чи адміністративно карані.

У колективній монографії «Сексуальна експлуатація дітей в Україні: стан та заходи з протидії» комерційна сексуальна експлуатація дитини розглядається як сексуальне зловживання відносно дитини з боку дорослої особи за винагороду, що надається безпосередньо дитині або третім особам. Дитина в такій ситуації розглядається як сексуальний об'єкт та товар. У міжнародних документах, зокрема Міжнародної організації ЕКПАТ, виділено 5 основних форм комерційної сексуальної експлуатації дитини: експлуатація дитини в протитуції, в порнографії, в туризмі, торгівлі дітьми із сексуальною метою та ранній шлюб [14].

Визначення дитячої протитуції міститься в Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства. В п. 2 ст. 19 зазначено, що дитяча протитуція – це «використання дитини для діяльності сексуального характеру, коли гроші чи інша форма винагороди або компенсація надаються чи обіцяються як оплата, незалежно від того, чи надано цю оплату, обіцянку або винагороду дитині або третій особі». Цей міжнародний нормативний акт містить заборону вербування дітей до заняття протитуцією; спонукання або примушування до протитуції; отримання від цього прибутку або звернення до дитячої протитуції [9].

У свою чергу, ст. 2 Факультативного протоколу щодо торгівлі дітьми, дитячої протитуції та дитячої порнографії до Конвенції ООН з прав дитини, та означає «використання дитини у діяльності сексуального характеру за винагороду або будь-яку іншу форму відшкодування» [16]. Ст. 3 Факультативного протоколу криміналізує пропозицію, отримання, передачу чи надання дитини для цілей дитячої протитуції. Ці положення реалізовані в Законах України «Про охорону дитинства» (ст. 10, 20, 21) та «Про захист суспільної моралі» в ст. 5, 7 [6; 7].

Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю» однією із форм жорстокого поводження з дитиною ви-

значає «використання, вербування або пропонування дитини для зайняття протитуцією» [4]. Однак, необхідно вказати, що жоден нормативно-правовий акт в нашій державі не розтлумачує, що таке дитяча протитуція чи комерційні сексуальні відносини підлітків.

У дослідженні Української Гельсінської спілки з прав людини «Вплив збройного конфлікту на Сході України на працівниць комерційного сексу» поняття «комерційний секс» визначено так: «випадкова чи регулярна практика добровільного вступу в договірні відносини щодо надання сексуальних послуг в обмін на матеріальні блага (гроші чи товари), таким чином, це вид економічної діяльності у вигляді надання послуги» [3].

На думку, О.Кушнірчук протитуція неповнолітніх – це антисоціальна, асоціальна, саморуйнуюча поведінка, прояв масштабної дезадаптації особистості неповнолітніх, критичний прояв статевої деморалізації, що зумовлені певними психолого-педагогічними причинами, основними ознаками яких є відчужені, платні сексуальні послуги, які особа надає невизначеній кількості сексуальних партнерів [10].

У свою чергу, А.Шиделко розуміє протитуцію неповнолітніх як форму позашлюбних статевих контактів, які полягають у наданні сексуальних послуг за матеріальну винагороду дівчатами та хлопцями віком до 18 років [18, с.3-4].

На нашу думку, підліткова протитуція (експлуатація підлітків в протитуції) є формою комерційної сексуальної експлуатації підлітків, яка порушує їх основоположні права на життя, свободу, статево недоторканість та інші. Термін «сексуальна експлуатація підлітка в протитуції» більш суттєво визначає, що неповнолітній є потерпілою стороною, а не суб'єктом експлуатації. Такої ж позиції дотримується О. Швед, яка вважає, що особа до настання повноліття не може розглядатися як повноправний учасник угод щодо використання свого тіла, цноти тощо. Кожна сексуальна дія дорослої людини щодо неповнолітніх фактично є насильство, навіть у разі отримання формальної згоди, яка зустрічається у практиках дитячої протитуції [17].

А.Галагузова, наголошує, що характерними особливостями протитуції неповнолітніх є: неусвідомленість здійснюваних вчинків; відсутність усвідомлення загрози криміналізації своєї поведінки та способу життя; неусвідомленість наслідків своєї поведінки для фізіологічного, психічного та духовного здоров'я; правовий нігілізм, що пов'язаний з асоціальним оточенням; підвищений рівень тривожності; сексуальні контакти у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння [20, с.264].

Окрім рис, що окреслені вище, комерційним сексуальним відносинам підлітків притаманні такі особливості (на основі дослідження А. Шиделко): відсутність постійного місця для надання секс-послуг (автомобілі, під'їзди, підвали, горища, парки, вокзали тощо); шантаж і залякування підлітків розголошенням таємниці їхньої статевої поведінки з боку клієнтів, сутенерів; одержання плати за секс-послуги не лише в грошовому еквіваленті (харчі, речі, косметика, наркотики, алкоголь тощо) [19, с.436].

Також існує спонсорство або надання сексуальних послуг в обмін на довгострокову фінансову підтримку з боку спонсора (наприклад, покриття витрат на навчання, оплата житла). Актуальним з цього приводу є зауваження О.Кушнірчук, що в наш час сфера секс-бізнесу є способом забезпечення «красивого життя» [11, с.102-105].

З розвитком технологій з'явилася нова форма

комерційної сексуальної експлуатації дітей – комерційний кіберсекс або обмін фотографіями та відео-кліпами, еротичні розмови в обмін на гроші або інші стимули, такі, як, наприклад, поповнення мобільних рахунків.

Ще однією проблемою у наукових дослідженнях є визначення суспільних наслідків залучення підлітків до комерційного сексу. Більшість дослідників визначає такі наслідки:

1. Порушення суспільного порядку та моральності за діяння, щодо втягнення підлітків у комерційні статеві стосунки передбачена кримінальна (ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів (ст. 301 КК), створення або утримання місць розпусти і звідництво (ст. 302 КК), сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією (ст. 303 КК), втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність (ст. 304 КК) та адміністративна відповідальність (ст. 181-1 КпАП). Досліджуючи злочинність неповнолітніх, С.Яковенко зазначає, що зростає кількість злочинів проти неповнолітніх за ст. 303 Кримінального кодексу України, заподіяних дорослими [21, с.11].

2. Вплив на зниження рівня суспільної моралі. Особи, які в підлітковому віці займаються сексом на комерційній основі руйнують норми суспільної моралі в цілому, моральні засади, що регулюють відносини між статями, зокрема в рамках у сім'ї, відкидаючи важливість почуттів, любові, вірності. Секс перетворюється на одну із форм дозвілля, а секс-індустрія для них стає частиною індустрії розваг. Цьому процесу сприяє засилля еротичного та порнографічного контенту у загальному доступі, а також можливість знайомств та пошуку клієнтів через соціальні мережі.

3. Злочинність. Сексуальні послуги комерційного характеру тісно пов'язані із такими злочинними діяннями як крадіжки, розповсюдження порнографії і наркотиків, утримання будинків розпусти, звідництвом, зараженням венеричними захворюваннями і СНІДом. Часто підлітки, що залучені до комерційних сексуальних послуг, контактують із злочинцями, переймаючи у них стереотипи поведінки, стиль життя, засвоюючи деформовані етичні установки та погляди. Також простежується тісний зв'язок між торгівлею дітьми, дитячою проституцією та порнографією. Таким чином, проституція, не будучи сама кримінальним злочином, провокує злочинну поведінку.

4. Неадекватне розуміння підлітками суспільно-корисної праці та подальше виключення цієї категорії працівників із категорії суб'єктів суспільно-корисної праці. Заняття комерційним сексом є паразитичною формою існування, що виражається, насамперед, в ухиленні (або повному виключенні) від суспільно корисної праці, тобто формою, яка створює свого роду альтернативний спосіб життя, який не передбачає в якості основної норми трудовий процес. Підліткам, які спробували вести такий спосіб життя важко в майбутньому займатись «нормальною» трудовою діяльністю, працювати повний робочий день та сплачувати податки.

5. Фінансові витрати суспільства в зв'язку із значними видатками із державного бюджету на лікування як від інфекційних і соматичних хвороб у самих суб'єктів проституції, так і їх клієнтів. Фінансування державних програм боротьби з наркоманією і забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, допомоги та лікування ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД, утримання закладів пенітенціарної системи, а також спеціальних підрозділів правоохоронних органів, що займаються проблемами підліткової злочинності –

усе це лише частина проблем, видатки на які виділяє держава.

6. Відволікання трудових ресурсів на вирішення проблем залучення підлітків до комерційного сексу, а це – лікарі, працівники правоохоронних органів, соціальні працівники, педагоги, психологи та ін., праця яких є суспільно важливою для інших соціально незахищених верств населення.

7. Розповсюдження інфекційних захворювань, зокрема ВІЛ-інфекції, туберкульозу і гепатитів, що створює реальну загрозу здоров'ю суспільства в цілому.

8. Погіршення генофонду нації. Частина підлітків, що займаються комерційним сексом втягується у міжнародну торгівлю людьми, тобто відбувається насильницька міграція із України частини населення. Також платні послуги сексуального характеру сприяють різним порушенням репродуктивного здоров'я підлітків (аборти, ранні вагітності, інфікування ВІЛ чи іншими хворобами, що передаються статевим шляхом, нарко- та алкозалежність) і таким чином впливаю на демографічну ситуацію в державі [13, с.34].

Важливу інформацію про поширеність комерційних сексуальних відносин осіб підліткового віку дають соціологічні дослідження. На жаль, масштабних робіт, що досліджували б проблему комерційного сексу підлітків, в останні роки не проводилось.

Серед більш ранніх досліджень варто виділити проєкт ЮНІСЕФ «Профілактика ВІЛ-інфекції серед підлітків груп ризику в Україні та Південно-Східній Європі», що реалізовувався впродовж 2007/2008 рр. У його звіті узагальнено дані опитування 1600 українських хлопців та дівчат – підлітків віком від 10 до 19 років, які жили в той момент на вулиці. Серед усього статистичного матеріалу виділимо ключові положення, що цікаві для нашого дослідження:

1) середній вік комерційного сексуального дебюту цих осіб становить 16 років (мінімальний вік – 12 років, а максимальний – 19 років);

2) 70% респонденток почали надавати сексуальні послуги у віці 15-17 років, а 15% до 15 років;

3) середній вік початку надання сексуальних послуг за винагороду становить 14 років;

4) 28% опитаних підлітків, що живуть або працюють на вулиці, мали досвід надання сексуальних послуг за винагороду (гроші, продукти, одяг, наркотики тощо), при цьому 57% дівчат продавали сексуальні послуги, а 17% хлопців купували такі послуги;

5) за результатами фокус-групових досліджень, комерційний секс розглядають як ефективніший засіб заробітку серед дівчат, ніж жебракування чи важка фізична праця [14, с.76, 85].

За даними досліджень, проведених Фондом Нічії Діти в 2010 році, 24% респондентів у віці 15-18 років заявили, що вони особисто знають принаймні одну людину, яка в минулому році була в контакті чи пов'язана сексуальними відносинами за гроші або інші подарунки [2, с. 60].

Також вражаючими є наступні цифри. За оціночними даними соціологів, в 2011 році в Україні до комерційного сексу в середньому було залучено 50 тисяч жінок, кожна шоста-сьома з них – є неповнолітньою особою [1, с.194-199].

Згідно з даними біоповедінкових досліджень Українського інституту соціальних досліджень ім. О.Яременка та ЮНІСЕФ (2013/2014 рр.) серед 123,5 тис. дітей, що належать до груп ризику, і дітей вулиці, кількість дівчат, які надають сексуальні послуги на комерційній основі, склала 5,5 тис., кількість хлопчиків підлітків, які мали секс з чоловіками, склала 13 тис. осіб [8].

У січні 2020 року Українською Гельсінською спілкою з прав людини було опубліковано дослідження «Вплив збройного конфлікту на Сході України на працівниць комерційного сексу» [3]. На жаль, у цій роботі не досліджувалась підліткова проституція, адже вік учасниць опитування становив від 21 до 48 років. Однак, у звіті узагальнені аналітичні матеріали щодо впливу війн на комерціалізацію сексуальних відносин, і в Україні зокрема.

У 2020 році виконавча директорка ООН Жінки Пумзіле Мламбо-Нгука заявила: «Ключовим переконанням ООН є те, що всі жінки, дівчата, залучені у проституцію, є постраждалими. Незалежно від того, називають вони себе «секс-працівницями» чи ні, незалежно від того, чи вважають вони це роботою, ми вважаємо їх постраждалими. А тих, хто купує такі «послуги», вважаємо тими, хто здійснює насильство проти жінок. Тому що ми не вважаємо, що проституція – це те, що жінки обирають через «любов до професії», це – найбільш безнадійне, найбільш нездорове та принизливе, що може трапитись з будь-якою жінкою. Це наша позиція» [5].

Висновки. Можна зробити висновок, що явище залучення підлітків до комерційного сексу має негативні взаємопов'язані соціальні, психологічні, медичні і правові наслідки як для окремої особистості, її мікросоціального оточення, так і для держави і суспільства в цілому. Займаючись проституцією, підлітки не бажають здобувати освіту, професію, вдосконалювати особистісний розвиток. Іншою вагомою проблемою виступає руйнування нормальних міжстатевих стосунків, які повинні прямувати до

шлюбу та створення міцної сім'ї. Оскільки сексуальна експлуатація дітей становить суттєву загрозу для суспільства, у Конвенції ООН про права дитини вказано, що країни-учасники зобов'язані захищати їх від всіх форм сексуального насильства та розбещення. Користування сексуальними послугами дитини віком за 16 років або дитини, яка досягла статевої зрілості, не визнається злочином в Україні. Міжнародні стандарти свідчать, що криміналізація купівлі сексуальних послуг дитини зменшить попит на дитячу проституцію і, відповідно, зменшить пропозицію в цій сфері, а саме кількість дітей постраждалих від сексуальної експлуатації. Усупереч міжнародним підходам, відповідно до яких відповідальність за дитячу проституцію несуть саме ті особи, які їх втягнули до такої діяльності, або ті, які користуються такими послугами, національне законодавство дозволяє притягувати до адміністративної відповідальності за заняття проституцією саму дитину, яка досягла 16-річного віку. Ці тенденції свідчать, що в нашій державі неправильно розставлені акценти і суспільство переміщує відповідальність на підлітка, який втягнутий у комерційні сексуальні відносини, замість того, щоб визнавати його потерпілим і жертвою насильства. У процесі дослідження нам вдалося визначити наслідки проблеми залучення підлітків до комерційного сексу. **Перспективою подальших досліджень** є пошук дієвих механізмів профілактики залучення підлітків до комерційного сексу та розроблення, впровадження профілактичних програм, що сприяють формуванню готовності підлітків протидіяти залученню до комерційного сексу.

Список використаної літератури

1. Бондаренко Л.О. Проституція: юридичний та соціально-психологічний аспекти. Вісник Кримінологічної асоціації України. 2013. № 5. С.194-199.
2. Віктимізація дітей і підлітків у Польщі. Досвід молодих поляків: дослідження проведено Сетив Роївка в 2009 р. Фонд Нічий Діти. 2010. 60 с.
3. Павлік Ю., Плотніков О. Вплив збройного конфлікту на Сході України на працівниць комерційного сексу. Київ: ГО «Українська Гельсінська спілка з прав людини», ГО «Десяте квітня», БО «ЛЕГАЛІЙФ-УКРАЇНА», 2019. 36 с.
4. Деякі питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю: постановка Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 р. № 800. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-adnih-zhittyevih-obstavinah-u-tomu-chisli-takih-shcho-mozhut-zagrozhuvatiyih-zhittyu-ta-zdorovyu> (дата звернення: 11.11.2021).
5. Decriminalisation of «Sex Work» Fatal Flaw in Proposed National Strategic Plan on Gender Based Violence. Uncensored Opinion (амер.). 28 липня 2020. URL: <https://web.archive.org/web/20201005145320/https://uncensoredopinion.co.za/decriminalisation-of-sex-work-fatal-flaw-in-proposed-national-strategic-plan-on-gender-based-violence> (дата звернення: 23.06.2022).
6. Закон України від 26.04.2001 № 2402-III «Про охорону дитинства». База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 23.06.2022).
7. Закон України від 20.11.2003 № 1296-IV «Про захист суспільної моралі». База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15#Text> (дата звернення: 23.06.2022).
8. Інфографіка: Підлітки груп ризику: Факти й оцінки / Громадська організація «Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка» та ЮНІСЕФ, 2013-2014 рр. URL: http://www.unicef.org/ukraine/ukr/UA_Buklet_MARA.pdf (дата звернення: 23.06.2022).
9. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства: ратифікація від 20.06.2012 р. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927#Text (дата звернення: 23.06.2022).
10. Кушнірчук О.Р. Поняття проституції: міжкатегоріальний аналіз. *Матеріали II-го міжнародного науково-практичного семінару «Міждисциплінарні дослідження в науці та освіті»*. 2013. № 2. URL: www.es.rae.ru/mino/160-1271 (дата звернення: 12.02.2013).
11. Кушнірчук О.Р. Чинники та причини формування схильності до проституції у вихованок школи-інтернату. *Badania naukowe naszych czasow: Zbiór raportów naukowych, Wykonane na materiałach Międzynarodowej Naukowi-Praktycznej Konferencji* (Katowice, 29-31.10.2013). Katowice: Wydawca Sp.z o.o. «Diamond trading tour», 2013. Т. 3/1. Стр.102–105.
12. Онлайн-словник. URL: <https://slovnyk.me/dict/sum/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%86%D1%96%D1%8F> (дата звернення: 23.06.2022).
13. Протопопов А.О. Проституція як соціально педагогічна проблема / за заг. ред. Н.М.Савельєвої. Полтава: Дивосвіт, 2009. С. 34.
14. Сексуальна експлуатація дітей в Україні: стан та заходи з протидії / Н.П.Бочкор, Л.Г.Ковальчук, І.С.Конченкова та ін.; заг. ред. К.Б.Левченко, Л.Г.Ковальчук. Харків: Права людини, 2014. 64 с.
15. Соціальна робота в Україні: Навчальний посібник / За ред. І.Д.Зверева, О.В.Безпалько, С.Я.Марченко та ін. Київ: Центр навч. літ., 2004. 256 с.
16. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії: док. від 01.01.2000 р. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b09#Text (дата звернення: 23.06.2022).
17. Швед О.В. Сексуальна експлуатація неповнолітніх як соціальне явище: тенденції і шляхи профілактики: автореф. дис.

- ... канд. соціол. наук: спец. 22.00.04 – «Спеціальні та галузеві соціології». Харків, 2006. 21 с.
18. Шиделко А.В. Проституція неповнолітніх як крайній прояв статевої. URL: <https://inlnk.ru/rZjxe> (дата звернення: 23.06.2022).
 19. Шиделко А.В. Проституція як крайній прояв статевої деморалізації. Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. 2011. № 50. С.434-441.
 20. Штинова Г.Н., Галагузова М.А., Галагузова Ю.Н. Социальная педагогика / под общ. ред. М. А. Глазуновой. Москва: Владос, 2008. 447 с.
 21. Яковенко С.І. Злочинність неповнолітніх: причини, наслідки та шляхи запобігання. Київ: Паливода А.В., 2006. 256 с.

References

1. Bondarenko, L.O. (2013). Prostytutsiia: yurydychnyi ta sotsialno-psykholohichniy aspekty [Prostitution: legal and socio-psychological aspects]. *Visnyk Kryminolohichnoi asotsiatsii Ukrainy*, 5, 194–199. [in Ukrainian].
2. B.a. (2010). *Viktymizatsiia ditei i pidlitkiv u Polshchi. Dosvid molodykh poliakiv: doslidzhennia provedeno Setiiv Roivka v 2009* [Victimization of children and adolescents in Poland. The experience of young Poles: the study was conducted by Setiiv Roivka in 2009]. Nichey Dity Fond. [in Ukrainian].
3. Pavlik, Yu., & Plotnikov, O. (2019). *Vplyv zbroinoho konfliktu na Skhodi Ukrainy na pratsivnyts komertsiihnoho seksu* [The impact of the armed conflict in the East of Ukraine on commercial sex workers]. NGO «Ukrainska Helsinska spilka z prav liudyny» & «Desiate kvitnia», ChO «LEHALAIF-UKRAINA». [in Ukrainian].
4. Deiak pytannia sotsialnoho zakhystu ditei, yakii перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрозувати їхньому життю та здоров'ю: постановка Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 р. № 800 [Some issues of social protection of children who are in difficult life circumstances, including those that may threaten life and health: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated by October 3, 2018, No. 800]. <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-adnih-zhittievih-obstavinah-u-tomu-chisli-takih-shcho-mozhut-zagrozhati-yih-zhittyu-ta-zdorovyu> [in Ukrainian].
5. Decriminalisation of «Sex Work» Fatal Flaw in Proposed National Strategic Plan on Gender Based Violence. Uncensored Opinion (2020). <https://web.archive.org/web/20201005145320/https://uncensoredopinion.co.za/decriminalisation-of-sex-work-fatal-flaw-in-proposed-national-strategic-plan-on-gender-based-violence>
6. Zakon Ukrainy vid 26.04.2001 № 2402-III «Pro okhoronu dytynstva». Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy». VR Ukrainy [Law of Ukraine dated 04/26/2001 No. 2402-III «On Childhood Protection». Database «Legislation of Ukraine». Verkhovna Rada of Ukraine]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> [in Ukrainian].
7. Zakon Ukrainy vid 20.11.2003 № 1296-IV «Pro zakhyst suspilnoi morali». Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy». VR Ukrainy [Law of Ukraine dated November 20, 2003 No. 1296-IV «On Protection of Public Morals». Database «Legislation of Ukraine». Verkhovna Rada of Ukraine]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15#> [in Ukrainian].
8. Infografika: Pidlitky hrup ryzkyu: Fakty y otsinky / UISD im.O.Yaremenka ta YuNISEF, 2013-2014 rr [Infographic: Adolescents of risk groups: Facts and estimates. NGO «Ukrainian Institute of Social Research named after Oleksandr Yaremenko», UNICEF, 2013-2014]. http://www.unicef.org/ukraine/ukr/UA_Buklet_MARA.pdf. [in Ukrainian].
9. Konventsii Rady Yevropy pro zakhyst ditei vid seksualnoi ekspluatatsii ta seksualnoho nasylstva: ratyfikatsiia vid 20.06.2012 r. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy». VR Ukrainy [Council of Europe Convention on Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Violence: ratified on June 20, 2012. Database «Legislation of Ukraine». Verkhovna Rada of Ukraine]. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927#Text [in Ukrainian].
10. Kushnirchuk, O.R. (2013). Poniattia prostytutsii: mizhkatehoriialnyi analiz [Concept of prostitution: cross-categorical analysis]. *Materials of the 2nd International Scientific and Practical Seminar «Interdisciplinary Research in Science and Education», 2*. www.es.rae.ru/mino/160-1271. [in Ukrainian].
11. Kushnirchuk, O.R. (2013). Chynnyky ta prychny formuvannia skhylnosti do prostytutsii u vykhovanok shkoly-internatu [Factors and reasons for the formation of inclination to prostitution in boarding school students]. *Proceedings of International Scientific-Practical Conference – Modern scientific research* (Katowice, 29-31.10.2013), pp.102–105. Diamond trading tour. [in Ukrainian].
12. Onlain-slovnnyk [Online dictionary]. <https://slovnnyk.me/dict/sum/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%86%D1%96%D1%8F>. [in Ukrainian].
13. Protopopov, A.O. (2009). *Prostytutsiia yak sotsialno pedahohichna problema* [Prostitution as a socio-pedagogical problem]. Dyvosvit. [in Ukrainian].
14. Bochkor, N., Kovalchuk, L., & Konchenkova, I. (2014). Seksualna ekspluatatsiia ditei v Ukraini: stan ta zakhody z protyidii [Sexual exploitation of children in Ukraine: situation and countermeasures]. *Prava liudyny*. [in Ukrainian].
15. Zvierieva, D., Bezpalko, O., & Marchenko, S. (Eds.). (2004). *Sotsialna robota v Ukraini* [Social work in Ukraine]. Tsentr navchalnoi literatury. [in Ukrainian].
16. Fakultatyvnyi protokol do Konventsii pro prava dytyny shchodo torhivli ditmy, dytiachoi prostytutsii i dytiachoi pornografii: dok. vid 01.01.2000 r. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy». VR Ukrainy [Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on Child Trafficking, Child Prostitution and Child Pornography dated by 01.01.2000. Database «Legislation of Ukraine». Verkhovna Rada of Ukraine]. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b09#Text. [in Ukrainian].
17. Shved, O.V. (2006). *Seksualna ekspluatatsiia nepovnoletnikh yak sotsialne yavyshe: tendentsii i shliakhy profilaktyky* [Sexual exploitation of minors as a social phenomenon: trends and ways of prevention]. [Extended abstract of Candidate dissertation]. Kharkiv National University of Internal Affairs [in Ukrainian].
18. Shydelko, A.V. (2022). *Prostytutsiia nepovnoletnikh yak krainii proiav statevoi* [Prostitution of minors as an extreme display of sex]. <https://inlnk.ru/rZjxe>. [in Ukrainian].
19. Shydelko, A.V. (2011). *Prostytutsiia yak krainii proiav statevoi demoralizatsii* [Prostitution as an extreme display of sexual demoralization]. *Social technologies: current problems of theory and practice*, 50, 434-441. [in Ukrainian].
20. Shtynova, H.N., Halahuzova, M.A., & Halahuzova Yu.N. (2008). *Sotsyalnaia pedahohyka* [Social pedagogy]. [in Russian].
21. Iakovenko, S.I. (2006). *Zlochynnist nepovnoletnikh: prychny, naslidky ta shliakhy zapobihannia* [Juvenile delinquency: causes, consequences and ways of prevention]. Palyvoda A.V. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 20.09.2022 р.
Стаття прийнята до друку 25.09.2022 р.

Melnychuk Victoria

Head of the Sector of Social and Pedagogical Work
Department of Scientific and Educational-methodical Support
of the Content of Out-of-school Education and Educational Work
State Scientific Institution «Institute for Modernization of Educational Content»
Kyiv, Ukraine

Chernomorets Valentina

Head of Educational Process Research Sector of the STEM Education Department
State Scientific Institution «Institute for Modernization of Educational Content»
Kyiv, Ukraine

INVOLVING ADOLESCENTS IN COMMERCIAL SEX AS A SOCIAL PROBLEM

Abstract. The purpose of the article is to define the concepts of «prostitution», «commercial sex» and outline the issue of the involvement of teenagers in commercial sex as a social problem. Research methods involve the use of general scientific and empirical methods of socio-pedagogical and social science based on a systemic approach. In addition, general research methods such as generalization and comparison were used in the process of work. The factors through which teenagers can be involved in commercial sex are characterized. It was determined that adolescent prostitution (exploitation of adolescents in prostitution) is a form of commercial sexual exploitation of adolescents, which violates their fundamental rights to life, freedom, sexual integrity, and others. The consequences of teenagers' involvement in commercial sex are characterized. The results of sociological studies on the prevalence of commercial sexual relations among adolescents are analyzed and presented. It is noted that the phenomenon of teenagers engaging in commercial sex has negative interrelated social, psychological, medical and legal consequences. Features of teenagers' involvement in commercial sex are outlined. It has been proven that the destruction of intersex relations is a significant problem of attracting teenagers to commercial sex. It is noted that with the development of technology, a new form of commercial sexual exploitation of children has appeared – commercial cybersex or exchange of photos and video clips, erotic conversations in exchange for money or other incentives. It was determined that minors involved in commercial sex do not want to get an education, a profession, or improve their personal development. The reasons for attracting teenagers to commercial sex are summarized. It was determined that the sexual exploitation of children poses a significant threat to society, and international and national legislation is obliged to protect them from all forms of sexual violence and depravity.

Key words: teenager, prostitution, commercial sex, involvement in commercial sex, sex industry.